

Menetrendszerűen jött az újabb PISA-sokk

Pintes Gábor

Amikor a Katedra folyóirat tavaly őszi vérfrissítéseként új neveléstudományi rovat elindítása mellett döntöttünk, rögtön két célt is kívántunk szolgálni eme szándékunkkal. Egyrészt reagálási színteret akartunk kialakítani mindazon időszzerű eseményeknek és aktualitásoknak, melyeket előrelátni, kiszámítani nem mindig lehetséges. Az efféle kiszámíthatatlanság viszont szükségessé teszi olyan kommunikációs csatorna kialakítását, mely lehetőséget nyújt a mihamarabbi reagálás és elemzés megjelenítésére. Második szándékunk „Az edukáció aktuális kérdései” elnevezésű rovat megteremtésekor az volt, hogy a neveléstudomány és rokon tudományterületek szempontjából közöljünk elemzéseket azokról a legégetőbb és legidőszzerűbb problémákról, melyek a mindennapi edukációs gyakorlatot jellemzik. Mostani tanulmányunk a két említett szándék közül az elsőt kívánja gazdagítani.

Mint az a tanulmány címéből is kiténik, egy olyan jelenséggel kívánok most foglalkozni, mely háromévente szinte menetrendszerűen korbácsolja fel a kedélyeket a honi iskolaügy berkein belül, de kívül is. A „menetrendszerű” jelzővel azt is érzékeltetni kívántam, hogy az eredmény kiszá-

mítható és várható volt, valahogy úgy, mint egy jól funkcionáló menetrend esetében. Csak azt nem tudom eldönteni, hogy a „jól funkcionáló” jelző ebben az esetben az OECD-s felmérést dicséri, vagy azt az (alul) teljesítést, melyet iskolarendszerünk produkált. Már a tanulmány ötletének megfogalmazásakor megfogadtam, hogy nem fogok időt és értékes helyet pazarolni arra, hogy bővebben fejtssem ki azt, hogy mi is az a PISA (ejtsd píza)-felmérés. Ezért tényleg csak néhány tömör gondoltban foglalom össze a lényegét.

A PISA (Programme for International Student Assessment, ami magyar nyelvre fordítva: nemzetközi tanulói teljesítménymérés programját jelenti) a kétezres évek elejétől háromévente méri a résztvevő (zömmel OECD-s) országok 15 éves életkorú populációját reprezentatív minta által azokon a képzési területeken, melyek a PISA-projekt kidolgozóí szerint a legmeghatározóbbak lehetnek a diákok későbbi (élethosszig tartó) tanulmányi és általános boldogulási sikeressége szempontjából. A kiemelt területek közé a szövegértés, a matematikai és természettudományi tudás tartozik, melyek kiegészülhetnek még egyéb, aktuális képzési területekkel is. A tanulmány címéből

a „menetrendszerű” jelzőt már kifejtettem, így a bevezetőben már csak a „sokk”-kal maradtam adós. Jobban belegondolva persze a két kifejezés ki is zárhatná egymást, mivel az, ami várható és előrelátható (mármint a menetrend), az miként lehet egyben váratlan, meglepő, kiszámíthatatlan (úgy, mint a sokk)? Mindezek ellenére továbbra is tartom magam ahhoz a megállapításhoz, hogy a 2013 decemberében közölt legújabb PISA-felmérés eredményei ismét (csakúgy, mint az előző felmérések esetében) sokkhatásként érték a közvéleményt. Valahogy úgy, mintha nem is ezt vártuk volna, vagy mi nem ezt érdemelnénk. Nem kellett sokat várnunk arra sem, hogy az oktatásügyi tárca legfelsőbb köreiből csak úgy záporozzanak a sokkhatást kiváltó okok és egyben azok a megoldási javaslatok is, melyek majd változtatnak a helyzeten. Nincsenek sajnos komoly illúzióim e tekintetben. Előrejelzésem ezért is azt sugallja, hogy a sokkhatás majd szépen lecseng, és három év múlva ismét meglepődünk majd, illetve sokkol minket a majdani aktuális felmérés. Tanulmányom végén teszek majd említést arról is, hogy van-e egyáltalán értelme az efféle összehasonlításoknak, méréseknek. Addig is viszont induljunk ki abból a tézis-

ből, hogy lehet a PISA-felmérésnek is némi hozadéka.

A PISA-felmérést a szó fizikai valóságában egy fémbevonatú (ólom, higany stb.) üveglaphoz hasonlíthatnánk, melyet a hétköznapi életben tükröként szoktunk nevezni. E felmérésnek (számunkra) leginkább nem arról kell szólnia, hogy milyen helyet foglalunk el a vizsgált országok sorrendjében. Sokkal inkább arról, sikerült-e valamerre elmozdulnunk az előző felmérésekhez képest. A 2012-es „PISA-tükör” viszont azt üzeni, hogy az „előre üzemmód” helyett valahogy a „tolatás üzemmódot” sikerült bekapcsolnunk azon a képzeletbeli sebességváltón. Mindezt olyan (edukációs) körülmények között, amikor már vagy két évtizede másról sem lehet hallani, mint reformokról, innovációról, új törvényekről, modellekről. Az embernek sokszor az az érzése támad, hogy ilyen hipermodern szaktárcánál, mely csak úgy hemzseg az új és kreatív elhatározásokban, minden bizonnyal a világszínvonal legfelsőbb fokait bitoroljuk. Ezzel szemben a „PISA-tükör” valami olyasfélét tükröz vissza, hogy a nagy csinnadratta és hűhó ellenére az elmúlt két évtizedben túl sok minden nem is változott. A fő gond ugyanis nem abban áll, hogy a pedagógus keveset dolgozna és a diák pedig keveset tanulna. Az alacsony hatékonyság (melynek a PISA-felmérés is mutatója) okozója az, hogy a kifejtett energia és a rászánt idő nem megfelelő módon van felhasználva. Érthető módon így frusztrálva érezheti magát tanár és diák is egyben, hogy a kifejtett munkának nincs meg a gyümölcse. A „külvilág” pedig a nyilvánosságra hozott jelentésekből nagyon leegyszerűsítve azt szűri le, hogy az iskolaügyben milyen jól dolgozni, mert, ugye, van a sok szünet és szabadnap..., de eredmény, az sehol!

A megoldást persze én sem abban látom, hogy sírjunk és búsuljunk az eredmény láttán, de mindenek előtt nem ártana önkritikát gyakorolnunk és belátnunk, hogy a PISA-felmérés eredményében nincs semmi meglepő és sokkoló, mert ilyen (és nem ennyi!) munka, hozzáállás, együttműködés, stratégia, megbecsülés mellett más eredményre számítani nem lehet. A kapanyél pedig nem sült el és higgye el mindenki, hogy nem is fog! Legyünk pragmatikusak és célratorók, de egyben hűek meggyőző-

désünkhöz is. Az oktatásügyi tárca által rágni való csontként dobott magyarázatokon és elhatározásokon kívül létezik még sokkal több és befolyásosabb tényező, melyek az előállt helyzetért leginkább felelősek. Ezen tényezőket négy csoportba soroltam be:

- a) Az oktatásügy és annak stratégiája – korlátázó és szabadságot (nem) biztosító mechanizmusai
- b) Az iskola világa – a pedagógiai alkalmazottakkal egyetemben
- c) A tanárképzés világa – az elmélet és a gyakorlat kapcsolata
- d) A családi háttér színtere – támogató és gáncsoló hatásszervezésével együtt.

Az itt felsorolt tényezők olyan egymásra utaltsági összefüggésben vannak, hogy külön-külön egyik sem okolható sem a jóval, sem a rosszal. Ami viszont lényegesen megkülönbözteti őket, az a hatalmi háttér, mely alapvető befolyással bír a döntések és elhatározások véghezvitelében, megvalósításában. Nem kell ahhoz „nagy szakembernek” lennie valakinek, hogy felismerje – a négy tényező közül az iskola világa van a legkiszolgáltatottabb helyzetben. Mindez annak ellenére, hogy a tényleges és lényegi munka, melytől primárisan függ a majdani PISA-felmérés eredménye, éppen ott kell, hogy megvalósuljon. Még doktoranduszi időszakomban tanácsolta egy professzorom, hogy ha valamely problémát jobban át akarom látni, rajzoljam le. Az itt felvázolt probléma lerajzolásánál nagy valószínűséggel egyenlőtlen és kiegyensúlyozatlan ábrák és alakzatok jelennének meg. Ha a függőségi és befolyási viszonyt, hatalmat és lehetőségeket nyilakkal ábrázolnám, az oktatásügy alakzatához csupa „kifutó” nyilat rajzolnék, az iskola világához viszont csupa „befutót”. A fennmaradó két tényező viszonylagos autonómiát élvez, azonban a hatalom és annak érvényesítése a család színterénél jóval erőteljesebb. Az összkép viszont nem valamiféle kesze-kusza szürreális rajz, hanem egy olyan rendszer vázlat, melyben valaki meghozza a döntéseket, de felelősséget érte már nem vállal. Ahol a célok végrehajtásához vajmi kevés szabadság, bizalom és megbecsülés járul. Ahol a nem adekvát minőségtől kiugró eredményeket várunk. Ahol az elmélet és a kutatás világát elszigeteljük a mindennapi

gyakorlattól. Ahol a család sokkal inkább számon kérő, kritizáló és hatalomgyakorló tényezőként lép fel ahelyett, hogy támogatná, segítené azokat, akik hivatásszerűen és professzionálisan végzik a rájuk bízott feladatokat. Kevésbé absztrakt módon a kialakult helyzetet úgy foglalthatnám össze, hogy az oktatásügyi tárca szeret szépet és nagyot álmodni (előkelő PISA-helyezés képében), de képtelen eljutni addig a felismerésig, hogy az a mód, eljárás, mely nevelési – oktatási rendszerünket jellemzi, nem képes jobb eredmények generálására. Iskoláink fő filozófiája még mindig a tartalomra irányul, ahelyett, hogy a gondolkodás és megoldások útjának kialakításán munkálkodna (lásd a McKinsey-jelentést a minőségi iskola feltételeiről). Nem lenne hiábavaló, ha a TANÁR nem tartalmat tanulatna a diákkal – tíz, húsz költő anamnesztikus adatai és műveinek címe helyett a diák legalább egyet összefüggésekben megértene és elemezne. Nem lenne hiábavaló, de szabályellenes lenne és ellentétes azokkal a normatívakkal, melyeket felsőbb szervek alkotnak meg, érvényesítenek és számon is kérnek. Az utasítás és a norma be nem tartása pedig szankciót von maga után.

Az összképhez persze az is hozzátartozik, hogy iskoláinkban gyakran nem a legrátermettebb, legfelkészültebb pedagógusok tanítanak. A pedagógusképzés eltömegesedése ezzel együtt a felsőoktatás problémáját is eredményezi, melyben nagyon gyakran kell olyan hallgatókat oktató – nevelő jogosítvánnyal (diplomával) a gyakorlatba engedni, akikről tudni lehet, hogy nagyon nagy károkat foknak okozni leendő diákjaik tanulásról, oktatásról alkotott világában. Ezzel együtt rombolva a pedagógusi szakma és az iskola hitelét, minőségéről alkotott összképét.

Külön tanulmányt szentelhetnék (az eljövendőben talán majd szentelek is) a család világának befolyásoló szerepéről is, mely sokszor a hatalom mámorától megszedülve elvárásokat, parancsokat fogalmaz meg az iskolával szemben, de megfedkeznek arról a hozzáadott értékről, melyet a gyermeknek példamutatás, kitartás, következetesség és felelősség formájában kellene közvetítenie. Közhelyeszerű, de annak ellenére igaz, hogy az iskola soha sem lehet sikeres a család támogatása, példája, segítsége nélkül.

Az iskola nem képzelhető olyan intézménynek, melybe elhelyezünk egy „tökéletlen” produktumot, és egy idő elteltével átvesszük a kimunkáltat, kifinomultat, nemeset – anélkül, hogy ehhez mi is hozzájárultunk volna!

Befejezőként, korábbi ígéretemhez tartva magam, szót ejtenék azokról a vélekedésekről is, melyek szerint a PISA-felmérés és hozzá hasonló kezdeményezéseknek, törekvéseknek nincs is semmi értelmük. Említem azt azon okból, hogy bizony vannak ilyen vélemények is (K. P. Liesmann 2006 – egyértelműen a PISA-típusú kutatások elutasítását tartja követendő példának). Leginkább akkor lehetne ez követendő nézet, ha mindennapi boldogulásunk, sikerünk és életminőségünk alakítása nem lenne függvényben olyan jelenségekkel, melyek alapvetően komparációkon, összevetéseken alapszanak. Ha elvonulhatnánk egy a civilizációtól távoli kis helyre, ahol nem kellene szabályoknak, normatíváknak, határidőknek megfelelni, valószínűleg engem sem foglalkoztatna különösebben a szövegértés, a matematikai, természettudományos és IKT-kompetenciák világa. Az élet-hosszig tartó tanulás eszményének elfogadásával viszont rá kell bólintanunk a PISA-féle felmérésekre, azok hozadékára – és ténylegesen minden lehetőséget meg kell ragadni ahhoz, hogy a lehető legjobban teljesítsünk. Nem másokért! Magunkért!

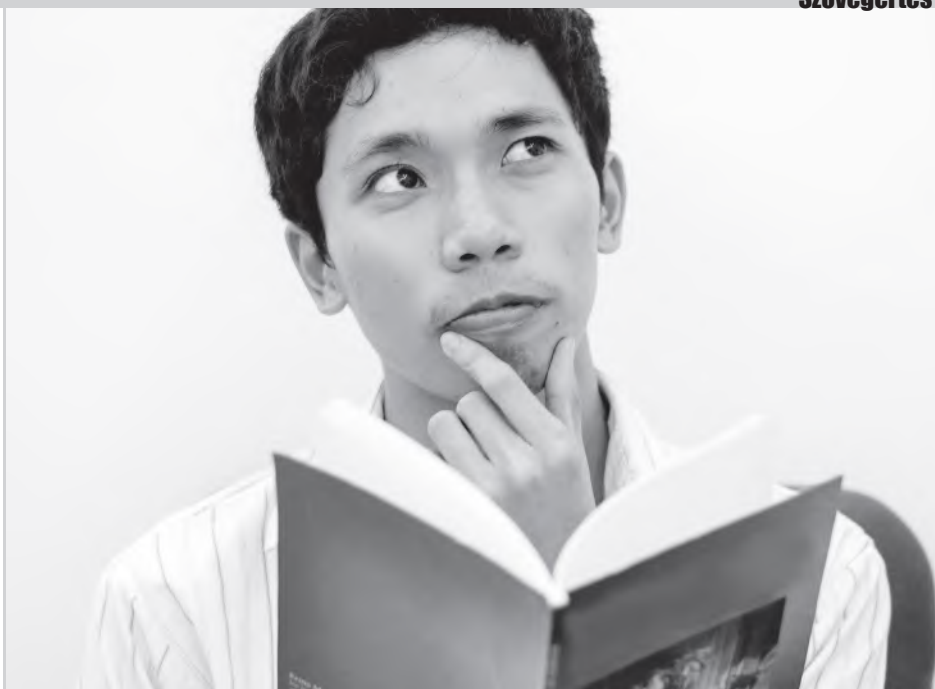
Felhasznált irodalom

PISA 2012 – elérhető: <http://www.oecd.org/pisa/keyfindings/pisa-2012-results.htm>

PISA 2012 – országos bontásban és elemzésben a SzK-ra, elérhető: http://www.nucem.sk/documents/27/medzinarodne_merania/pisa/publikacie_a_diseminacia/4_ine/PISA_2012.pdf

McKinsey-jelentés a minőségi iskoláról – elérhető: <http://www.smhc-cpre.org/wp-content/uploads/2008/07/how-the-worlds-best-performing-school-systems-come-out-on-top-sept-072.pdf>

LISSMANN, K. P. 2006. Theorie der Unbildung. Wien: Paul Zsolnay Verlag, ISBN 978-3552053823

Hrbáček Noszek Magdaléna

Szövegértési stratégiák

A szövegértő olvasás olyan kulcskompetencia, amely a tanulás egészére kihat. Az alacsony szintű szövegértés sikertelenséget idéz elő, függetlenül attól, hogy a tanulás melyik szintjéről beszélünk. A szövegértési technikák alkalmazásával a tanulási képességet fejlesztjük. Hiánya gondot okoz az információk közötti eligazodásban, a későbbiek folyamán pedig a társadalmi beilleszkedést nehezíti meg. Erre mutatnak rá azok a nemzetközi pedagógiai mérések is, amelyek az olvasási készségeket mérik. A legutóbbi PISA-mutatók elgondolkodtatóak. A reprezentatív mintán mért 15 éves populáció 28%-a nálunk, Szlovákiában a legalacsonyabb szintet érte el. Súrolja a formai analfabetizmus határát, ha nem az... Hol lehet a hiba? Mindenesetre több síkon kell/ene újragondolni a hazai oktatás gyakorlatát és elméletét. Egy tanulmány vagy cikksorozat még nem hoz megoldást, nem beszélni róla viszont hiba lenne. A szakemberek, a gyakorló pedagógusok ötletgazdag tapasztalatai hozzásegíthetnek bennünket a jobb eredményekhez.

Egyet ne veszítsünk szem elől: a mérési eredmény tükör, jelzésértékű. Célunk viszont nem csupán az, hogy legközelebb jobb eredményt érjünk el a nemzetközi mérések során, hanem az, hogy gyerekeink sikeres felnőttekké váljanak, akiket olyan kulcskompetenciákkal vértézünk fel,

amelyek hozzásegítik őket ahhoz, hogy a felnőtt lét szerepeinek megfeleljenek, biztosítva a társadalmi beilleszkedést. Ez lehet a siker kulcsa, ha nem figyelünk oda, akkor a kudarca.

Néhány gondolat az olvasási stratégiákról és alkalmazásukról

Az olvasási képesség azt jelenti, hogy a tanuló a szöveg gyors átnézése után képes megítélni, hogy miről szól a szöveg. Az olvasási stratégia alkalmazása előfeltételezi, hogy a tanuló megértse, mikor és hol tudja az új információkat felhasználni, és képessé teszi a megszerzett tudás tényleges alkalmazására.

Mielőtt néhány bevált olvasási stratégiáról szót ejtenénk, meg kell említenünk azokat az alapvető olvasási készségeket, amelyekkel a tanulóknak rendelkezniük kellene. Fejlesztése, gyakorlása már az ISCED 1 szintjétől ajánlott:

■ **SKIMMING** – átfutni a szöveget, átlapozni, illusztrációkat, címet, alcímeket, kiemelt szavakat megnézni. Ilyen stratégiát alkalmazunk például a könyvesboltban, amikor ismertetőt, fülszöveget olvasunk.

■ **SCANNING** – akkor alkalmazzuk, amikor konkrét adatot keresünk, például telefonszámot, vonat indulását, egyéb információt.